

Rekreacijske zone u prostornoj strukturi Splita

Nikolić, Mislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:223856>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Mislav Nikolić

Rekreacijske zone u prostornoj strukturi Splita

Prvostupnički rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vuk Tvrtko Opačić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 20. rujna 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Rekreacijske zone u prostornoj strukturi Splita

Mislav Nikolić

Izvadak: Cilj ovog rada je utvrditi kriterije i izdvojiti rekreacijske zone u Splitu kroz analizu relevantne znanstvene i stručne literature. Nadalje, geografskim pristupom i metodama objasniti nastanak i genezu rekreacijskih zona, njihovo današnje stanje, funkcije u prostoru te utjecaj na prostornu strukturu Splita. Bit će riječi o mogućnostima povezivanja rekreacijske ponude i turizma. Na osnovu dobivenih rezultata bit će izneseno kritičko vrednovanje rekreacijskih zona u Splitu i perspektive razvoja u budućnosti.

33 stranica, 11 grafičkih priloga, 2 tablica, 37 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: rekreacija, prostorna struktura, Split, turizam

Voditelj: izv. prof. dr. sc. Vuk Tvrtko Opačić

Tema prihvaćena: 7. 2. 2019.

Datum obrane: 20. 9. 2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Recreational zones in spatial structure of Split

Mislav Nikolić

Abstract: The aim of this paper is to determine the criteria and to identify the recreational zones in Split through the analysis of relevant scientific and professional literature. Furthermore, to explain the origin and genesis of recreational zones, their present state, functions in space, the impact on the spatial structure of Split by geographical approach and methods. There will be talk about the possibilities of linking recreational offer and tourism. Based on the results obtained, a critical evaluation of the recreational zones in Split and the perspectives of future development will be presented.

33 pages, 11 figures, 2 tables, 37 references; original in Croatian

Keywords: recreation, spatial structure, Split, tourism

Supervisor: Vuk Tvrtko Opačić, PhD, Associate Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 07/02/2019

Undergraduate Thesis defense: 20/09/2019

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Pregled literature	1
2. KLIMATSKI UVJETI U SPLITU	2
3. GEOGRAFSKI ASPEKT REKREACIJE	3
4. REKREACIJSKE ZONE U GRADU SPLITU	6
4.1. Povijesni razvoj zelenih površina u Splitu	6
4.2. Gradski parkovi	8
4.3. Park-šuma Marjan	10
4.3.1. Povijesni razvoj	10
4.3.2. Rekreacija na Marjanu	13
4.4. Gradske plaže	14
4.5. Sportsko–rekreacijske građevine	16
4.6. SWOT analiza rekreacijskih zona Splita	24
5. REKREACIJA I TURIZAM	26
6. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	30
IZVORI	31
PRILOZI	VI
Popis slika.....	VI
Popis tablica.....	VI

1. UVOD

Funkcionalno-prostorna struktura grada i način iskorištavanja gradskog zemljišta u stalnoj su promjeni. Funkcionalno-prostornu strukturu grada čini veći broj institucionaliziranih gradskih djelatnosti. One same za sebe čine prostorne sustave u gradu. Elementi funkcionalno-prostorne strukture grada vezani su uz poslovanje, proizvodnju, promet, stanovanje, rekreaciju i odmor. Rekreacija i odmor jedna je od temeljnih funkcija čovjekove opstojnosti. Zbog toga je organizacija te funkcije u gradu od velike važnosti. Pritom treba istaknuti da su potrebe gradskog stanovništva za rekreacijom sve veće (Vresk, 2002). Ovaj rad bavit će se rekreacijskim zonama u prostornoj strukturi naselja Split u kojem se rekreativne aktivnosti provode na otvorenom prostoru. Radi se o sportskim građevinama, gradskim parkovima, park-šumi i gradskim plažama. Također, izdvojit će se važnije rekreacijske zone na zatvorenom u koje spadaju sportske dvorane. Cilj ovog rada je utvrditi kriterije i izdvojiti rekreacijske zone u gradu Splitu kroz analizu relevantne znanstvene i stručne literature. Nadalje, geografskim pristupom i metodama objasniti nastanak i genezu rekreacijskih zona, njihovo današnje stanje, funkcije u prostoru te utjecaj na prostornu strukturu Splita. Bit će riječi o mogućnostima povezivanja rekreacijske ponude i turizma. U radu će biti korišteni kartografski prikazi, metode deskripcije, indukcije, metoda fotografije, SWOT analiza. Na osnovu dobivenih rezultata bit će izneseno kritičko vrednovanje rekreacijskih zona u Splitu i perspektive razvoja u budućnosti.

1.1. Pregled literature

Rad se bazira na geografskoj literaturi poput radova *Grad i Urbanizacija* autora Milana Vreska. Nadalje, korištene su knjige *Grad u regionalnom i urbanom planiranju* istog autora i Kušenova *Turistička atrakcijska osnova*. Što se tiče ekonomske literature, korištena je knjiga *Turizam i sport* grupe autora, *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav* od Čavlek i drugih. U radu je u obzir uzeta i šira stručna literatura poput Piplovićeve knjige *Izgradnja Splita između svjetskih ratova* i Grgurevićeve knjige *Povijesni vrtovi, perivoji i parkovi primorske Hrvatske*.

2. KLIMATSKI UVJETI U SPLITU

Klimatski podaci o Splitu najčešće se određuju prema postaji Split-Marjan, iako ta postaja nije posve primjerena za sam grad, jer se nalazi na 122 m i zbog toga što se ne nalazi na izgrađenom gradskom prostoru. Postaja ima vrlo dug neprekinuti niz podataka, za razliku od drugi postaja na prostoru Splita. Tri glavne odrednice za klimu Splita su: geografski smještaj, blizina mora i reljef. Smještaj u umjerenim geografskim širinama uzrok je utjecaja zonalne cirkulacije. S obzirom na to da se pojasevi opće cirkulacije ljeti pomaknu prema sjeveru, Split zahvati južniji, subtropski pojas, što osigurava postojano i vedro vrijeme. Blizina mora osobito povoljno djeluje na termički režim, jer ublažava ekstremne vrijednosti i uzrokuje lokalnu cirkulaciju. Šire gledano, važna je ciklogeneza nad Sredozemljem u hladnom dijelu godine. Planine u zaleđu Splita svojevrsna su klimatska granica između kontinentalnih i maritimnih utjecaja (Filipčić, 1995).

Između 1961. i 1990. godine najviša izmjerena temperatura zraka iznosila je 38,1 °C, a najniža (-9) °C. Hladni dani mogući su od studenog do ožujka. Vrući dani javljaju se od svibnja do rujna, a najviše ih je u srpnju. U srpnju ima najviše dana s toplom noći. Obrnuto proporcionalni odnos temperature i relativne vlažnosti najizrazitiji je u toplom dijelu godine. Stoga ljetne vrućine nisu teško podnošljive. U Splitu je u svim mjesecima granična temperatura za odgovarajuće vrijednosti vlage zraka viša od srednje temperature zraka, te je osjet ugodan. Dakle, u prosjeku ni najtopliji mjeseci nisu sparni (Filipčić, 1995).

Split u prosjeku dobiva 825 mm padalina godišnje. U hladnom dijelu godine (listopad-ožujak) padne oko 62 % godišnje količine padalina. Svaki mjesec u hladnom dijelu godine u prosjeku prima 86 mm padalina, dok mjeseci u toplom dijelu godine primaju samo 52 mm. S obzirom na malu količinu padalina i visoke temperature, ljeti treba očekivati sušno razdoblje. Izrazito sušan mjesec je srpanj, a razdoblje umjerene suše traje od lipnja do rujna. Svibanj je na granici umjerene suše i vlažnog razdoblja. Uz padaline je usko vezana i naoblaka. Svi mjeseci u hladnom dijelu godine podjednako su oblačni. U toplom dijelu godine naglo raste broj vedrih dana. Ukupan broj sunčanih sati iznosi 2 590 godišnje. U siječnju su najčešći vjetrovi iz sjeveroistočnog kvadranta koji postižu veliku brzinu. Jugo postiže veću brzinu od bure, mada je bura mnogo češća. Važnost ostalih vjetrova je zanemariva. U srpnju je po čestini i dalje važno sjeveroistočno strujanje, a vjetrove iz jugoistočnog kvadranta zamjenjuju vjetrovi iz jugozapadnog kvadranta. Ljeti s jugozapada puše maestral, a sa sjeveroistoka bura ili burin. Maestral ne postiže značajniju brzinu kao ljeti mnogo rjeđe jugo. Tišine su češće ljeti nego zimi. Na temelju iznesenog, klima Splita može se definirati prema *Köppenovoj* klasifikaciji klima.

Srednja temperatura najhladnijeg mjeseca iznosi 7,6 °C, a devet mjeseci u godini ima srednju temperaturu višu od 10 °C. To znači da se klima Splita uvrštava u razred C – umjereno tople kišne klime. Sušno razdoblje nastupa ljeti. Najsuši mjesec ima manje od 40 mm padalina. Najvlažniji mjesec ima gotovo četiri puta više padalina od najsušeg ljetnog. Zato se za podskupinu dodaje slovo s. Budući da je srednja temperatura najtoplijeg mjeseca viša od 22 °C, Split ima vruće ljeto – oznaka a. Tako se dobiva formulu *Csa*. Split, dakle ima sredozemnu klimu sa suhim vrućim ljetom, poznatu i kao klimu masline (Filipčić, 1995).

Osjet ugone važan je s aspekta rekreacije, jer povoljan osjet ugone motivira na aktivnije provođenje slobodnog vremena. Osjet ugone čovjeka uvjetovan je toplinskom ravnotežom između tijela i okoline, a ovisi o nizu meteoroloških i nemeteoroloških čimbenika. Na nemeteorološke čimbenike osjeta ugone, kao što su aktivnost ili odjevenost, čovjek može u većoj ili manjoj mjeri utjecati. Međutim, ne može promijeniti utjecaj atmosfere u kojoj živi. Zato posebnu pozornost valja posvetiti meteorološkim faktorima koji utječu na osjet ugone. Uz temperaturu, koja ima vrlo važnu ulogu, na osjet ugone utječu i strujanje zraka, vlažnost zraka i zračenje Sunca i okoline. Strujanje zraka pospješuje odvođenje topline s površine tijela. Zato vjetar ljeti može ublažiti osjećaj vrućine, a zimi pojačati osjet hladnoće. Jedan od vrlo učinkovitih načina obrane organizma od prekomjernog zagrijavanja jest znojenje, jer se isparavanjem znoja s površine kože troši toplina, pa se time tijelo hladi. Međutim, o količini vlage u zraku ovisi i njegova sposobnost da primi vlagu isparenu s tijela. Ako u zraku ima mnogo vlage, isparavanje znoja bit će otežano. Zato su visoke temperature i velika vlažnost ljeti vrlo neugodne i javlja se osjet sparine (URL 1). Prema tipu klime i podacima iznesenim u poglavlju da se zaključiti da je klima Splita veoma povoljna za bavljenjem aktivnostima na otvorenom većim dijelom godine.

3. GEOGRAFSKI ASPEKT REKREACIJE

Postoji mnogo definicija rekreacije. Rekreacijom se smatra „obnavljanje ili jačanje fizičkih i psihičkih sposobnosti oslabljenih ili ugroženih zbog životnih i radnih prilika, s time da se ona prije svega postiže putem odmora i razonode” (Marković, Marković, 1976 prema Opačić i dr., 2014). Sličnu definiciju rekreacije navodi i „Rječnik turizma” (Vukonić 2001 prema Opačić i dr., 2014), gdje je rekreacija „cjelokupna ljudska djelatnost, s pozitivnim učincima, izvan profesionalnog rada, koju čovjek odabire prema vlastitim potrebama i željama”. *Encyclopedia of tourism* (Jafari, 2000 prema Opačić i dr., 2014) pod pojmom rekreacija ističe da je riječ o „dobrovoljnoj društvenoj aktivnosti koja obnavlja pojedinca dokoličarskim iskustvom“. Analogno takvim definicijama rekreacija se može podijeliti na

aktivnu i pasivnu (Marković, Marković, 1976 prema Opačić i dr., 2014). Aktivna rekreacija uključuje i psihičku (npr. posjet kulturno-povijesnom spomeniku, špilji uređenoj za turistički posjet ili odlazak na kulturnu priredbu ili manifestaciju) i fizičku komponentu (npr. tenis, plivanje, planinarenje, skijanje, vožnja biciklom) te se može upražnjavati u mjestu boravka (statička aktivna rekreacija), ali može podrazumijevati i promjenu mjesta boravka (dinamička aktivna rekreacija). Pasivna rekreacija prije svega je psihičke prirode, a odvija se bez veće fizičke aktivnosti rekreativaca i ne uključuje prostornu pokretljivost izvan mjesta boravka (Marković, Marković, 1976 prema Opačić i dr., 2014). S obzirom na prostor odvijanja rekreacija se može podijeliti na rekreaciju na otvorenome (engl. *outdoor recreation*) i rekreaciju u zatvorenom prostoru (engl. *indoor recreation*). S obzirom na količinu slobodnog vremena rekreacija se može podijeliti na rekreaciju tijekom radnih dana (npr. nakon posla), koja se najčešće odvija blizu doma, odnosno u mjestu boravka, rekreaciju na kraju tjedna i tijekom kraćih praznika (vikend-rekreacija), koja se najčešće odvija u mjestu boravka ili u bližoj okolici, te rekreaciju za vrijeme duljeg odmora, koja u pravilu podrazumijeva višednevna ili višetjedna turistička putovanja na većim prostornim relacijama (Jeršič, 1998; Williams, 2003 prema Opačić i dr., 2014). Iz toga jasno proizlazi da su pojmovi turizam i izletništvo uži od pojma rekreacija (Williams, 2003 prema Opačić i dr., 2014).

Prema prostornom doseg i duljini trajanja, oblici dokoličarske prostorne pokretljivosti su: turizam (dokoličarska prostorna kretanja na većim udaljenostima i duljega trajanja koja uključuju najmanje jedno noćenje, a u pravilu više noćenja) te izleti, tj. izletnički turizam (dokoličarska prostorna kretanja na manjim udaljenostima i kraćega trajanja koja ne moraju, ali i mogu uključivati jedno do dva noćenja; Vukonić i Čavlek, 2001 prema Opačić i dr., 2014). Ključni pojam koji povezuje turizam i rekreaciju u užem smislu (aktivnosti koje pridonose obnovi psihofizičkih kapaciteta pojedinca, a nužno ne podrazumijevaju noćenje izvan mjesta boravka) jest dokolica. Prema Vukoniću i Čavlek (2001 prema Opačić i dr., 2014), dokolica jest „dio slobodnog vremena koje preostaje nakon ispunjenja društvenih obveza, odnosno dio vremena koje je potpuno prepušteno čovjekovu vlastitom izboru i volji”. Budući da se rekreacija u širem smislu, pa tako i turizam i rekreacija u užem smislu, odvijaju u dijelu slobodnoga vremena koje pojedinac kreira prema vlastitom izboru i volji, opravdano ih je klasificirati kao dokoličarske aktivnosti (Marković i Marković, 1976; Williams, 2003; Plummer, 2009 prema Opačić i dr., 2014). Weber i Mikačić (2003 prema Opačić i dr., 2014) ističu da je posjetitelj osnova statističkog promatranja kod dokoličarskih kretanja. Navedeni pojam obuhvaća dvije grupe putnika: turiste (posjetitelje koji su ostvarili noćenje) te dnevne posjetitelje. Pod pojmom posjetitelj podrazumijeva se svaka osoba koja posjećuje određene

elemente rekreacijske ponude u Splitu (npr. park-šumu Marjan, sportsko-rekreacijski centar itd.). Rekreacijska zona podrazumijeva prostor naglašenije prisutnosti rekreacijskih aktivnosti bez obzira na to je li riječ o rekreacijskoj zoni u užem smislu (definiranoj planskim dokumentom) ili rekreacijskoj zoni u širem smislu (Opačić i dr., 2014).

Potrebe gradskog stanovništva za rekreacijom sve su veće. One su poticane dvama golemim faktorima: porastom životnog standarda i smanjenjem radnog vremena. Bitno je obilježje gradskog načina života da u dnevnom režimu života, osim organiziranog i vremenski točno određenog radnog vremena, postoji i slobodno vrijeme. Slobodno se vrijeme može iskoristiti na razne načine. Velik dio slobodnog vremena otpada na sport, rekreaciju i odmor. Rekreacija i odmor provode se u određenim razdobljima. Najprije treba istaknuti dnevni odmor koji se provodi nakon radnog vremena unutar grada, najčešće do 15 minuta hoda udaljenosti od stana. Drugo, to je vrijeme odmora i rekreacije na kraju tjedna (vikend) koji se provodi u gradu i regiji uglavnom do udaljenosti 60 minuta vožnje od stana. Treće, to je vrijeme rekreacije i odmora za vrijeme godišnjeg odmora. Osim mještana u gradu, određeni udio ima i stanovništvo iz okolice i regije koji dolaze u grad radi rekreacije i odmora. Za potrebe rekreacije i odmora u gradu postoje uređene površine, te sportski i kulturno-zabavni objekti. Za površine namijenjene odmoru i rekreaciji često se koristi naziv – slobodne površine. Slobodne su površine sve one neizgrađene površine u gradu, uključujući i pješačke zone, na kojima je moguća bilo kakva aktivnost vezana za odmor i rekreaciju. To mogu biti sjedenje, šetnja, trčanje itd. (Vresk, 2002). Slobodne se površine prema Vresku (2002) mogu podijeliti u više kategorija:

1. zelene površine u okviru kuća, stambenih blokova i privatnih vrtova
2. javni gradski trgovi
3. sportski centri
4. kulturni-zabavni centri
5. gradski parkovi i vrtovi
6. šume na rubovima grada
7. poljoprivredno zemljište

Vresk (1990, 166) planiranje zelenih površina u gradu promatra s prostornog aspekta i izdvaja unutrašnjogradske zelene površine i zelene površine na razini aglomeracija. Kaže da „hijerarhijski sistem zelenih površina može imati i do sedam stupnjeva, ovisno o veličini grada. Najniži stupanj je park u jednom stambenom naselju (susjedstvu, mikrorajonu), a najveći zelene površine u prigradskoj zoni.”

4. REKREACIJSKE ZONE U GRADU SPLITU

Šumske su površine raširene uglavnom na rubovima grada i prigradskih područja. Šume mogu imati višestruku funkciju: zaštitnu (za klimu, vodu, tlo), za rekreaciju i odmor, kao prirodno zaštićeno područje (Hotzan, 1994 prema Vresk, 2002). Hortikulturnim ili zelenim površinama Grgurević (1998) smatra površine koje su se na ovom relativno ograničenom prostoru mogle pojaviti i koje su uobičajene u splitskom nazivlju. Vrtovi su površine (okućnice) u kojima se uzgaja pretežno jestivo, ali i ljekovito i uresno bilje. Vrtovi su preteča hortikulture ovog područja i vezani su uz seoski način života. S vremenom vrtovi (urbanizacijom i gradskim navikama) evoluiraju u perivoj (lok. *đardin*) – površine isključivo pod uresnim biljem i odgovarajućom namjenom. Perivoj su klasika hortikulture struke splitskog područja. Njihov najsvremeniji izraz je park – veća površina slobodnog izraza (tzv. krajobraznog stila) nastala pod utjecajem engleskog parka. Ovdje pripadaju i park-šume. Dvori su prostori u okviru gradskih palača s istaknutim krunama zdenca (lok. *gustirne*), kao i dvori pučkih kuća koji su znatno skromniji i sadrže više biljnih vrsta. Zelenilo je redovito ukras dvora. Dvori su srednjovjekovna inačica perivoja. U zelene površine pripadaju i krovni vrtovi, zelenilo balkona i prozora. Ovo su uobičajeni nazivi za područje Splita koji nisu dovoljno raščišćeni u hrvatskom jeziku.

4.1. Povijesni razvoj zelenih površina u Splitu

Grgurević (1998) kaže da su se najznačajnije promjene u vidu zelenih površina dogodile u 19. stoljeću, propašću Venecije i dolaskom Francuza. Počelo se s izgradnjom cesta, uređenjem gradova i podizanjem perivoja. Značajno je i to što su tada počele izmjere zemljišta. Godine 1831. Austrija dovršava katastar. Tridesetak godina kasnije nastaju i prve fotografije grada Splita što znači da se o uređenju krajolika egzaktnije može govoriti tek od početka 19. stoljeća, ukoliko se raspoložuje dokumentacijom, jer su podaci prije toga vremena vrlo oskudni, a materijalnih ostataka nema - iako indicije upućuju na određena hortikulturna zbivanja. U travnju 1806. Francuzi, po zamisli maršala Marmonta, ruše suvišne utvrde i proširuju obalu koja je nazvana Nova ili Marmontova obala. Kada je srušen jugozapadni branik San Antonio nazvan lokalno Šperun, stvoren je prostor za izgradnju prvog javnog splitskog perivoja, nazvanog Marmontov perivoj (fr. *Giardino Marmont*) koji je zauzimao prostor današnji ulica: sa sjevera Tončićeve ulice, s istoka Marmontove ulice (koja je tada definirana i ostala do danas). Zapadna granica je Ulica bana Jelačića, a južna – hrvatskog preporoda, uvećani današnji Trg Republike. Godine 1811. dovršena je izgradnja. Trajnost perivoja je kratka što se vidi iz katastra

1831., kada je površina perivoja smanjena. Godine 1850. perivoj je obnovljen, a 1859. izgradnjom Bajamontijevog kazališta uništen.

Najstariji sačuvani splitski perivoj – sada Strossmayerov perivoj, popularno Đardin nastaje početkom 19. stoljeća zahvaljujući Francuzima i maršalu Marmontu. Između dva bastiona – Cornara i Contarini postojao je obrambeni zid – kortina koji se počeo rušiti i zatrpavati sjeverne zidove Dioklecijanove palače. Maršal Marmont 1808. dao je zid srušiti i zemljište poravnati. Ova godina može se uzeti kao početak gradnje najstarijeg sačuvanog perivoja u Splitu. Dugo vremena nije bilo novca za završetak izgradnje i uređenje površine perivoja. Strossmayerov perivoj nikada nije završen do kraja. Nije pronađena ni projektna dokumentacija, a vjerojatno i ne postoji. Jedino na indikacijskoj katastarskoj karti iz 1879. u mjerilu 1:720 imamo cjeloviti nacrt (skicu) perivoja. Ravnih linija u perivoju nema, simetrija je prisutna. Središnja ploha je poput cvijeta. Može se reći da se vidi utjecaj novih stilova u ukrasnom vrtlarstvu. Pod ovim utjecajem perivoj se gradio i obnavljao sve do danas, iako su pod pritiskom pješaka plohe uglavnom izgubile prvotni oblik. To se najbolje vidi na razlici između nacrt iz 1879. i na Gradskom planu iz 1926. godine, te sadašnjeg izgleda. Razvojem grada mijenjala se i namjena. Zbog toga se 1983. napravila obnova i na temelju raspoloživih podataka izrađen je prvi cjeloviti projekt perivoja. Prema katastru iz 1831. godine i planu Vicka Andrića iz 1847. godine Split je pun zelenila, skoro petina grada je pod zelenilom. Perivoja je najviše na slobodnim površinama, utvrdama i obrambenim zidovima između utvrda. Na nekadašnjem bastionu Civran nalazila su se dva privatna perivoja u vlasništvu obitelji De Rossi. Jedan postoji još i danas, ali nešto izmijenjen po izgledu i vegetaciji, a dijelom i po veličini granice. Na današnjoj Vid Morpurgovoj poljani, bivšem unutarnjem bastionu Bernardi, postojao je privatni perivoj obitelji Koludrović, kasnije Brajnović. Veliki perivoj bio je na prostoru današnje pošte i hotela Cornaro (bivša Pistura), između utvrda Baščun i Cornara, zatim pred Zlatnim vratima i civilnom bolnicom. Uz njih su bili i manji perivoji u starom gradu koji su uništeni izgradnjom stambenih objekata. Prema planu iz 1847. zelenilo se proširuje i na postojeće utvrde, te površine uz njih, dok neki perivoji u gradu ustupaju mjesta stambenim ili gradskim objektima. Današnja ribarnica i kompleks prizemnice uz nju nastali su na mjestu bivših perivoja. Sa sigurnošću se može reći da su perivoji postojali od Katastra iz 1831. sve dok nisu ustupili mjesto drugim objektima, to dokazuje i uknjižba *orto d'erbaggi* - zelenilo, za razliku od voćnjaka *orto con frutti*. Siromašna Općina nije mogla urediti planirano zelenilo, ali je utvrde, vremenom, zasadila drvećem. Sudeći po prilikama u gradu Splitu i okolici pretpostavlja se da su perivoji u privatnom vlasništvu imali uvjete da budu kvalitetniji i bolje održavani (Grgurević, 1998).

Početak 20. stoljeća iznimno je važan period za Split. To je vrijeme secesije u arhitekturi, grade se stambeni objekti – vile koje su imale perivoj (vrt). Lijep primjer je perivoj obitelji Polić pokraj samostana i crkve Gospe od Zdravlja. Nažalost, većina je vrtova iz ovog doba uništena, dok su preostali zapušteni. Perivoji su simetrični, ravnih linija, obrubljeni živicom, u sredini je palma ili neki egzotični grm. Klasični vrt produžuje svoje trajanje na ovom prostoru do dvadesetih godina 20. stoljeća. U vilama koje se podižu poslije Prvog svjetskog rata osjećaju se novi utjecaji. Vila Tončić, jedna od njih, sagrađena 1925. u sjevernom predgrađu, danas središtu grada. Vrt je bio pod utjecajem *Schönbrunn*, ali u razmjerima i mogućnostima vremena, prostora i podobnosti mediteranskog bilja. Vrt je danas zapušten. U to vrijeme podignuta je vila, danas Galerija Meštrović, s velikim prostranim perivojem u kojem se zapaža već suvremeni stil. Godine 1914. izgrađen je pansion Split, odnosno Schiller, danas Vila Dalmacija. Uređen je i prvi krajobrazni park na ovom prostoru koji je dobro očuvan. Talijanski vrtni izraz dugo je bio prisutan, pa su usporedno s novim tendencijama nazočni i stari stilovi. U to vrijeme u Splitu se ne grade javni parkovi, jer je Split malen i siromašan grad, pretežito naseljen težacima, okružen vinogradima i voćnjacima, koji su na neki način supstitucija perivojima. Potrebe javnog zelenila zadovoljene su Đardinom (Strossmayerovim perivojem). Godine 1919. Split dobiva općinsko kupalište na Bačvicama, a 1919./1920. izgrađeno je vrlo lijepo kameno stubište na Marjanu s Prvom vidilicom. Godine 1920. završena je zgrada Arheološkog muzeja koja ima zanimljiv perivoj s rijetkim biljnim vrstama. Gradsko groblje Lovrinac izgrađeno je 1928. Značajan je i park oko Oceanografskog instituta završenog 1933. gdje dominira autohtona vegetacija koja se lijepo slaže sa zelenilom Marjana. Vrijeme iza Prvog svjetskog rata obilježeno je egzotičnim vrstama, naročito palmama. Na zapadnoj obali palme su posađene 1938. godine, ali su propale i zamijenjene tamarisima. Poslije Drugog svjetskog rata sve se više radi na ozelenjivanju grada. Grade se i ozelenjavaju stambeni blokovi, sportski i rekreacijski objekti, pošumljavaju okolne planine Mosor i Kozjak, uređuju perivoji i Marjan. Zelenilo je pred sjevernim pročeljem Dioklecijanove palače uređeno 1949. godine. Najznačajniji perivoj je izgrađen na Titovoj obali 1954. godine (danas Obala Hrvatskog narodnog preporoda – Riva). Iste je godine izgrađen i park Emanuela Vidovića. Ipak, urbanisti ulogu zelenila u gradu ne shvaćaju ispravno. Nema zelenih prstenova i osi, te se improvizira. Zelenile se površine teško podižu i održavaju, a lako ih se uništava (Grgurević, 1998).

4.2. Gradski parkovi

Gradski park je zelena površina namijenjena rekreaciji ljudi. Održavanje parkova obično financira gradska uprava ili gradska četvrt na čijoj površini se nalazi park. Funkcija parka je

estetska i rekreativna. U prostornoj strukturi Splita nalaze se brojni parkovi. Ovdje će se izdvojiti najvažniji parkovi na razini cijelog gradskog područja. Redom su označeni (prilog 1):

1. Strossmayerov perivoj ili Đardin, kako ga Splićani jedino nazivaju, smjestio se između dva bastiona, ostatka mletačke fortifikacije, sjeverno od Dioklecijanove palače kraj njenog glavnog ulaza - Zlatnih vrata. Prostor preuzima funkciju glavnog gradskog perivoja 1859., a sredinom 20. stoljeća dobio je lijepu fontanu. Današnji izgled parka posljedica je posljednjeg preuređenja 2002. Odmah uz park nalazi se spomenik biskupu Grguru Ninskom, ostaci srednjovjekovnog samostana i galerija umjetnina (URL 2).

2. Park Emanuela Vidovića izgrađen je 1954. godine. Nazvan je u čast poznatog splitskog slikara. Ovaj omanji, ali lijepo uređen park nalazi se u gradskom kotaru Lovret. Park je jedno od najpopularnijih okupljališta roditelja s djecom, ali i srednjoškolaca i studenata. Odlično je mjesto za opuštanje i osvježenje (URL 3).

3. Katalinića brig sa spomen kompleksom Park pomoraca. Brežuljak jugoistočno od gradske luke, koji luku dijeli od Bačvica, u srednjem je vijeku bio lokacija crkve, a potom i utvrde koja je branila grad od napada s mora. Svoje današnje ime je dobio krajem 19. stoljeća, prema tamošnjim posjedima bogate splitske obitelji Katalinić. Danas je najupečatljiviji zaštitni znak tog parka svjetionik, zajedno sa spomenikom i grobnicom neznanom pomorcu poginulom u Drugom svjetskom ratu. Radi svoje simboličke vrijednosti, jednostavne, ali snažne modernističke arhitekture građene na odnosu horizontala i vertikala te dominacije u vizuri grada kompleks je prepoznat i zaštićen kao kulturno dobro pod imenom Svjetionik Pomorac i spomenik Neznanom pomorcu (URL 4). Svjetionik je bio oštećen u agresiji na Hrvatsku početkom devedesetih, a obnovljen je 2014.

4. Sustipan i Zvončac. Jugozapadni rt splitske luke zove se Sustipan po srednjovjekovnom samostanu Sv. Stjepana. Početkom 19. stoljeća na Sustipanu je bilo uređeno prvo splitsko groblje. Istočni dijelovi Sustipana pružaju i jedan od najljepših pogleda na Split. ACI marina nalazi se u podnožju brežuljka, sa čije zapadne strane je smješten bazen plivačkog i vaterpolo kluba Jadran (URL 5). Park Zvončac s igralištem za djecu nastavlja se na Sustipan sa sjeverne strane.

5. Turska kula je uzvisina u Splitu na području Glavičine. Nalazi se na 53 m. Na tom mjestu stajala je u prošlosti protuturska obrambena kula. Nalazi se u sjevernom dijelu grada pokraj sportsko-rekreacijskog centra Park Mladeži. Ovaj predio dobio je status parka, ali dugo vremena nije vođeno održavanje parka (URL 6). Vremenom se park pretvorio u odlagalište. Lokalni volonteri povremeno čiste park. Ovaj prostor nije dovoljno prepoznat kao park iako je površinom koju zauzima veoma značajan.

4.3. Park-šuma Marjan

Park-šuma Marjan, površine 300,29 ha, od čega je 196,24 ha pod vegetacijom, smještena je na marjanskom poluotoku (sl. 1), krajnje zapadnom dijelu splitskog poluotoka. Geografski faktor konfiguracije i položaj marjanskog poluotoka oblikovao je dvije izrazite ekspozicije, sjevernu i južnu, koje utječu na razvoj vegetacije i na raspored određenih biljnih vrsta. Ovaj relativno mali geografski prostor (dužine 3,5 km i širine od 1 do 1,5 km), značajan je po različitostima biljnih vrsta i po njihovu broju i rasporedu. Južnu stranu Marjana čine lapor i fliš koji se lako razgrađuju. Ova tla su, u našim primorskim krajevima, pretežno eocenske starosti, te je konstantnim djelovanjem vode došlo do njihova rastvaranja i formiranja plodna tla. Iz ovog razloga, na južnim padinama uspijeva autohtona i kultivirana flora (vinova loza, maslina, povrće i ostale drvenaste gospodarske kulture). Sjeverne padine građene su od vapnenca. Tla su ondje plitka, siromašna humusom, vrlo suha i jače se odupiru rastvaranju supstrata, izložena su eroziji te nisu povoljna za obradu. Na ovoj strani nalazimo tipičan krš. Marjan je jedna od prvih uspješno podignutih šumskih površina umjetnim pošumljavanjem na području jadranskog krša (URL 7).

Sl. 1. Poluotok Marjan

Izvor: URL 8

4.3.1. Povijesni razvoj

Poluotok Marjan sa Sustjepanom proglašen je rezervatom prirodnog predjela (park-šumom) zbog prirodnih osobitosti i jedinstvenog pejzaža (prilog 2) 16. prosinca 1964. s

površinom od 347 ha i upisan je u Registar zaštićenih objekata prirode pri Zavodu za zaštitu prirode. Površina pod zaštitom je 1988. smanjena na 300,29 ha (Službeni glasnik općine Split 35/88). Prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 70/05 i 139/08) park-šuma je kategorija zaštite prirodne baštine kojoj je namjena očuvanje prirodne ili sađene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija. Marjan je višestruko zaštićen kao kulturno dobro, i to kao kulturni krajolik poluotoka Marjana, kulturno-povijesna cjelina poluotoka Sustjepana s crkvom sv. Stjepana i kulturno-povijesna cjelina priobalnog pojasa gradskog predjela Meje. Ime Marjan dolazi od latinskog *praedium* ili *fundus Marianum*. U oporuci priora Petra iz, pretpostavlja se, prve polovice 8. stoljeća spominje se kao *Marulianus*. Poznat je i pod nazivom *Mons Kyrie eleyson* prema crkvenim procesijama koje su se obavljale na njemu, a taj naziv potječe od liturgijskih običaja u kojima se pjevaju posebne litanije za vrijeme blagoslova polja. Tako ga naziva i Toma Arhiđakon kada piše o događajima oko 1112. i 1113. Naziva se i *Mons Serra* ili *Mons Serranda*, a pod tim se nazivom spominje više puta i u gradskom statutu iz 1312. godine, te *Mons Serandea*, što dolazi od talijanskog glagola *serrare* što znači zatvoriti (URL 7).

Marjan je sudeći prema arheološkim nalazima na brežuljku Bambina glavica, bio naseljen već u prehistorijsko doba. Istraživanjima Arheološkog muzeja u Splitu nađeno je više ulomaka prehistorijske keramike karakteristične za brončano doba. Issejski Grci imali su naseobine na Marjanu oko 2. st. pr. Kr. Na Bambinoj glavici pronađeni su i ulomci keramike većih gospodarskih posuda iz antičkog doba. Na *Tabuli Peutingeriani*, rađenoj prema originalu iz Augustovog doba, označen je na rtu Marjana hram božice lova Diane i put koji je vodio od naselja *Spalatum* do hrama. Pretpostavlja se da je hram mogao imati orijentacijsko značenje, zbog svog istaknutog položaja na rtu. Nalazi krupnijih posuda kasnoantičke proizvodnje svjedoče o naseljenosti Kašjuna i Sustipana. U srednjem vijeku na Marjanu se nalaze pustinjačka skloništa i brojna svetišta. Zaštita prirode na Marjanu postojala je već od 14. stoljeća, o čemu svjedoči Splitski statut iz 1312. godine, gdje piše: “Ustanovljuje se i naređuje da nitko ne smije sjeći drva ili grane na brdu Seranda, a ako to učini neka plati četiri libre...” Godine 1339. zaključeno je da se izaberu dva plemića između članova Velikog vijeća koji će položiti zakletvu da će prijaviti one koje zateknu kako pasu životinje na brdu Marjanu ili kako sijeku drva, a moraju dobivati godišnje za svoju službu 22 libra malih denara, ali ako bi se dogodilo da ti službenici ne bi tužili one koji napasaju životinje i sijeku drva na Marjanu neka plate komuni 25 libra malih denara. Time su najviše bili pogođeni najsiromašniji građani koji su svoje konje, goveda i ovce napasali na Marjanu i koji su u više navrata tražili ukidanje ili ublažavanje tih odredbi, no u tome nisu uspjeli. Veliko je vijeće odlukom iz 1358. uvelo stalne čuvare. Svakoga dana bila su određivana dvojica stražara za čuvanje Marjana. Njihova plaća

dolazila je od posjednika oranica na Marjanu i polovice ubranih globa (URL 7). No usprkos ovim mjerama, uništavanje marjanske šume nastavilo se širenjem naselja, sječom, ispašom, ratovima i paležom, tako da je u 17. stoljeću Marjan bio već posve opustošen i sveden na ogoljeli krš, a jedina vegetacija postojala je na malim gospodarskim dobrima smještenima na terasastim parcelama okruženima suhozidima na južnim padinama. U 19. stoljeću započinje pošumljavanje Marjana i njegovo postupno pretvaranje u jedinstvenu rekreacijsku zonu unutar urbaniziranog područja grada Splita. Društvo za unaprjeđenje poljoprivrede *Societa agronomica*, imalo je kao jedan od ciljeva pošumljavanje Marjana. Tadašnji predsjednik Društva Šimun de Michieli Vitturi izradio je projekt i uputio ga Dalmatinskoj vladi u Zadru. Iz Ministarstva poljoprivrede u Beču projekt je prosljeđen šumaru Josipu Karglu koji je izradio elaborat, s prijedlogom sadnje autohtonog raslinja i alepskog bora. Taj je projekt proveden u djelo 1852. na području Židovskog groblja, uz dopuštenje i na trošak Židovske općine Split. Sustavno pošumljavanje pravi zamah doživljava nakon što je Općinu preuzela Narodna stranka 1882. godine na poticaj profesora Jurja Kolumbatovića. Usporedno se radilo i na napučivanju Marjana divljači (zečevi, jarebice kamenjarke, srne, fazani i divlji kanadski purani) za koju je postavljeno 250 pojilišta. Tada počinje i uređivanje puteva i vidikovaca, a 1909. Općina je imenovala i posebnog šumara za Marjan. Međutim to je bilo i područje industrije, tako se na njemu tijekom 20. stoljeća nalazila klaonica, tvornica cementa i tupinolomi, brodogradilište, mehanička radionica i topionica, tvornica sapuna, tvornica cementnih pločica, pirotehničar te tvornice ribarskog konca i konopa (URL 7). Institucije na Marjanu su (URL 9):

- Galerija Ivana Meštrovića - otvorena 1952.
- Hidrometeorološki opservatorij - otvoren 1927.
- Institut za oceanografiju i ribarstvo - otvoren 1940.
- Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan – osnovana 2005.
- Mediteranski institut za istraživanje života
- Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – otvoren 1978.
- Zoološki vrt – otvoren 1926.

Na južnim padinama Marjana 1951. osnovan je botanički vrt površine od oko 2 ha. U vrtu su bile zasađene brojne biljke tropskih i subtropskih područja, dok se u sjevernom dijelu nalazila autohtona mediteranska flora. Botanički vrt nije bio samo pedagoška ustanova, već je promicao uzgoj i njegu biljaka, a početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća uspješno surađivao s brojnim botaničkim ustanovama širom svijeta. Ovaj vrt je napredovao i funkcionirao do 1980-ih godina, kada počinje njegovo zapuštanje i propadanje. U novije

vrijeme Odjel za biologiju PMF-a Sveučilišta u Splitu angažiran je na njegovoj obnovi. Posebna pozornost će se posvetiti poticanju i razvijanju kulture njege i zaštite prirode, kao i edukativnom i znanstveno-istraživačkom radu. Botanički vrt služiti će za edukaciju studenata, predškolske djece kao i učenika osnovnih i srednjih škola. U Botaničkom vrtu održavat će se terenska nastava, praktikumi, radionice te znanstveno-istraživački rad (URL 10). Mrežom suhozida isprepletena je gotovo cijela površina Marjana. Suhozid je građevina od prirodnog kamena bez korištenja vezivnog materijala. Vještina gradnje suhozida i suhozidnih građevina tradicijsko je naslijeđe mediteranskog prostora još iz prapovijesnih vremena. Kako bi se na Marjanu što bolje moglo upoznati kulturno-povijesno naslijeđe, te posjetiocima približiti vrijednosti zaštićenog područja ove park-šume koje se ne kriju samo u njenim prirodnim obilježjima, u planu je obnova poljskih kamenih kućica koje su davno izgrađene diljem Marjana. Brojne kućice, njih devet, suhozidi i suhozidne gomile ukazuju na tipičnu kulturnu baštinu ovog kraja. Za gradnju suhozidnih međa koristio se kamen s tog lokaliteta. Težak je skupljao kamenje različitih oblika te ih slagao u zidice. Tako bi se, u isto vrijeme, čistio budući vrt ili prostor za boravak domaćih životinja i gradio zid međaš. Ovaj zid nastajao je uz rubove polja, pokazivao je granice posjeda, ograničavao prolaz ili služio kao zapreka životinjama da odlutaju. Važna funkcija suhozida je i osiguranje tla od urušavanja (URL 11).

4.3.2. Rekreacija na Marjanu

U park-šumi Marjan nalaze se i trim staze koje brojni građani Splita i turisti koriste za sportske i rekreacijske aktivnosti. „Šantine stine“ (sl. 2) nalaze se na najzapadnijem dijelu, poviše plaže Kašjuni. Na penjalištu se trenutno nalazi 77 smjerova, a potencijal za uređenje novih je izrazito skroman. Težine smjerova se kreću od 4b do 8a, a ocjene su nešto manje. Vidikovac na vrhu Telegrinu najviša je točka Marjana sa 178 metara nadmorske visine. Same „Šantine stine“ u svom najvišem dijelu dosežu oko 40 m, a najduži smjerovi idu do 30 m. Stijena je južno orijentirana i izuzetno je reljefna, s puno polica, ljuski, pukotina i rupa. Raznovrsna je i u smislu nagiba, pa tako imamo položene i vertikalne, ali i prevjesne sektore, s klasičnim maranskim polustropovima. Vertikalni nagib prevladava. Marjan je idealno zimsko penjalište jer su zime na „Šantinim stinama“ blage s malo padalina, dosta sunca i uglavnom ugodnim temperaturama. Jedino kad bi trebalo izbjegavati penjanje su dani s jakim jugom i tijekom same kiše. Ipak, takvi dani su rijetkost, a penjalište je potpuno zaštićeno od bure, te se nakon kiše stijena suši gotovo trenutno. Nije loše naglasiti da su tijekom proljeća i jeseni također jako dobri uvjeti za penjanje, a ljeto je iznimno vruće i sigurno ga se ne može smatrati idealnim dijelom godine što se penjanja tiče. Rijetki penjači tada na stijene odlaze tek u samo

predvečerje (stijena je u hladu od 18h). U povijesnom razvoju penjanja u Splitu važno je spomenuti i Sustipan i sezonu 2005. kada se na penjalištu po prvi puta počelo penjati isključivo u penjačicama (URL 12).

Sl. 2. Penjalište „Šantine stine“ u park-šumi Marjan
Izvor: URL 13

4.4. Gradske plaže

U osnovnu vrstu turističkih atrakcija u tablici (tab. 1) prema Kušenu (2002) nalaze se vode. More je medij u kojem se odvijaju različite sportsko-rekreacijske aktivnosti poput plivanja i ronjenja. Slijedi veslanje, jedrenje, skijanje na vodi i na kraju sportski ribolov. Preduvjet takvim aktivnostima je uređena morska obala, odnosno plaža koja zadovoljava ekološke standarde čistoće. Industrija, poljoprivreda i druge djelatnosti te komunalne otpadne vode gradova onečišćuju more. U veljači 1920. godine u uvali Bačvice se uređuje prvo javno kupalište. Prije toga nije bilo opremljenih i komfornih kupališta, ali je postojao velik broj slikovitih uvala (Piplović, 2008). Najpoznatija splitska plaža je gradska plaža Bačvice, udaljena desetak minuta šetnje od središta grada. Plaža je smještena u plitkoj pješčanoj uvali, a vrlo je

popularno u plićaku igrati tradicionalnu igru „picigin“. Prekrasna pješčana uvala devastirana je betoniranim dijelovima. Iako plaža ima plavu zastavu i more je čisto, velik problem su morske trave koje valovi često izbacuju na obalu, kao i zamućenost mora zbog pijeska. U neposrednoj blizini nalaze se brojni ugostiteljski objekti (URL 14). Na ovoj plaži mogu se iznajmiti i sadržaji (*jet ski*, ležaljke itd.). Prateći obalnu liniju prema istoku dolazimo do plaže Ovčice koja je smještena u šljunčanoj uvali Ovčice na gradskom predjelu Bačvica. Nakon izgrađene betonske šetnice početkom 60-tih godina 20. stoljeća izgrađen je ugostiteljski objekt (URL 15). Nedaleko od plaže nalazi se ljetno kino Bačvice i restoran. Slijedeći obalnu liniju dolazimo do plaže Firule koja se nalazi u istoimenoj uvali. Ova pješčana plaža uređena je u ljeto 1932. godine, kada su se izgradile svlačionice (Piplović, 2008). Na plaži se nalazi jedan ugostiteljski objekt. U neposrednoj blizini nalazi se sportsko-rekreacijski centar TC Firule. Nastavljajući obalnom linijom prema istoku dolazimo do Uvale Trstenik koja je nasuta šljunkom i uređena za kupanje. U neposrednoj blizini nalazi se hotel Radisson Blu pod čijom je koncesijom plaža. U plažu se ulijeva potok Trstenik koji povremeno biva zagađen fekalijama i otpadom (URL 16).

Nakon Uvale Trstenik dolazimo do plaže Žnjan koja je nasuta nakon posjeta pape Ivana Pavla II. 1998. godine. Nasip, nastao nakon deponiranja materijala od izgradnje kapitalnih objekata za 8. Mediteranske igre 1979. godine, poravnat je i zaštićen od abrazije morskim valovima izgradnjom zaštitne obalne crte. Žnjanski plato dugo vremena je bio zanemarivan. Današnje loše stanje (divlja izgradnja, nepostojanje zelenila, komunalne infrastrukture) posljedica je zanemarivanja (URL 17).

Na prostoru park-šume Marjan postoje mnogobrojne uvale, na nekima su uređene plaže.

Plaže na Marjanu su:

- Prva voda – kamena plaža na sjevernoj strani Marjana, s pogledom na Kaštela i planinu Kozjak.
- Bene – kamena plaža na južnoj strani Marjana. Dostupna javnim prijevozom (automobilom samo uz posebnu propusnicu). Postavljeni su tuševi i kabine za presvlačenje. Prilagođen pristup za osobe s invaliditetom. Prisutni su sportsko-rekreacijski sadržaji poput teniskih terena (betonskih i tapeciranih), nogometnog igrališta pokrivenog umjetnom travom, tobogana, klackalica i ljuljački za djecu u okviru „Rekreacijsko-sportskog centra Bene“. Ugostiteljski objekti su u blizini.
- Ježinac - šljunčana plaža, s betoniranim i natkrivenim dijelom, na južnoj strani Marjana. Postavljeni su tuševi i kabine za presvlačenje. Bar, restoran i kiosk su u blizini.

- Kašjuni - kamena i šljunčana plaža na južnoj strani. Moguć pristup automobilom. Prisutni su ugostiteljski sadržaji.
- Kaštelet (Obojena) – šljunčana plaža na južnoj strani. Moguć pristup automobilom. Na prostoru plaže nalaze se tuševi i kabini za presvlačenje. Ugostiteljski objekti su u blizini.
- Zvončac - šljunčana plaža na južnoj strani Marjana, najbliža gradu. Dostupna javnim prijevozom. Ugostiteljski objekti su u blizini.

Dugačka obala koja pripada Splitu je neprocjenjiva vrijednost koju se mora staviti u optimalnu funkciju, za što je potrebno vrijeme i golemo sredstva koje Grad Split sam ne može izdvojiti. U prilogu (prilog 3) vidi se razmještaj splitskih gradskih plaža. Brojem 1 označena je plaža Prva voda, 2 - Bene, 3 – Kašjuni, 4 – Ježinac, 5 – Zvončac, 6 - Bačvice, 7 – Ovčice, 8 – Firule, 9 – Trstenik, 10 – Žnjan. Iz priloženog da se zaključiti da su označene plaže veoma lako dostupne i da skupa tvore jednu od najbitnijih rekreacijskih zona u gradu.

4.5. Sportsko–rekreacijske građevine

Od šesnaest osnovnih turističkih atrakcija prema Kušenu (2002) unutar tablice (tab. 1) njih devet kao motiv ima sportsku rekreaciju. Pod sportsko–rekreacijske građevine spadaju:

- sportsko–rekreacijska igrališta (tenis, golf, mini golf, bočališta, ostala igrališta)
- sportsko–rekreacijske staze (skijaške, biciklističke, trim, planinarske i ostale staze)
- ostale sportsko–rekreacijske građevine na otvorenom (bazeni, klizališta, ostale)
- sportske dvorane (tenis, klizanje, bazeni, višenamjenske dvorane)
- sportsko–rekreacijski servisi (iznajmljivanje bicikala, čamaca, skijaške opreme itd.)
- sportsko–rekreacijski centri
- sportski parkovi
- prilagođeni objekti – *bungee jumping* i sl.

Tab. 1. Osnovna funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija

Osnovne vrste atrakcija	Sportska rekreacija kao motiv/aktivnost
1. geološke značajke prostora	+
2. klima	+
3. voda	+
4. biljni svijet	
5. životinjski svijet	+
6. zaštićena prirodna baština	+
7. zaštićena kulturno-povijesna baština	
8. kultura života i rada	
9. znamenite osobe i povijesni događaji	
10. manifestacije	
11. kulturne i vjerske ustanove	
12. prirodna lječilišta	+
13. sportsko–rekreacijske građevine i tereni	+
14. turističke, staze, putovi i ceste	+
15. atrakcije zbog atrakcije	+
16. turističke paraatrakcije	

Izvor: Kušen, 2002.

U Splitu postoje brojni sportski-rekreacijski objekti koji predstavljaju potencijal za razvoj sportskog turizma a u nastavku su navedeni sportski–rekreacijski centri u Splitu kojima upravljaju „Javna ustanova športski objekti Split“, udruge građana i tvrtke. Ustanova je osnovana 18. ožujka 1997. godine, osnivač je Grad Split. Svi objekti su napravljeni za 8. Mediteranske igre u Splitu u rujnu 1979. godine (URL 18). Ustanova se bavi:

- održavanjem, upravljanjem i organiziranjem korištenja sportsko-rekreacijskih objekata i drugih nekretnina
- organiziranjem i izvođenjem sportskih, rekreacijskih, kulturnih, gospodarskih i drugih aktivnosti, priredbi i manifestacija
- organiziranjem, pripremanjem i izvođenjem poduke djece, mladeži i građana u sportskim i sportsko-rekreacijskim aktivnostima

- organiziranjem i pružanjem različitih usluga u području sporta i posebnih oblika zdravstvene zaštite sportaša te funkcionalne dijagnostike

U prilogu (prilog 4) prikazani su svi važniji sportsko-rekreacijski objekti:

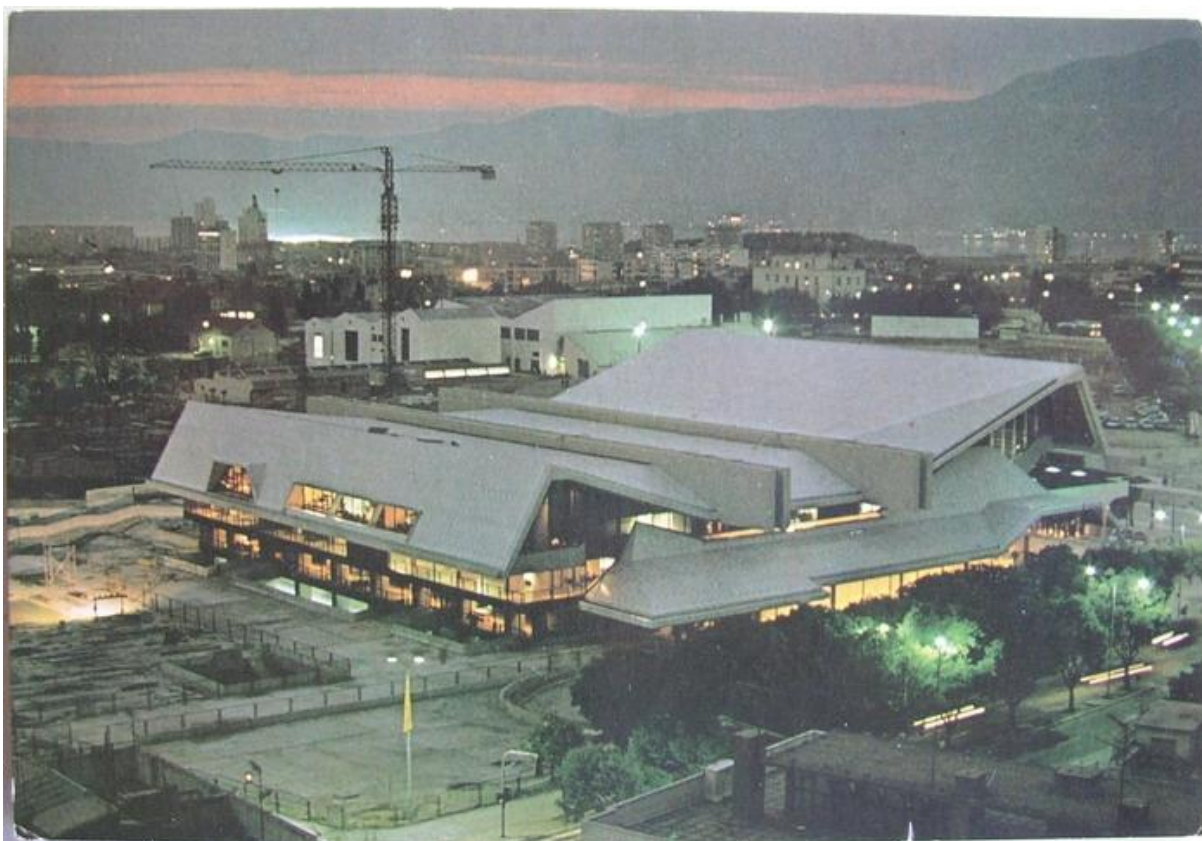
1 – Gripe; 2 – Firule; 3 – Bazeni Poljud; 4 – Park Mladeži; 5 – Baterije; 6 – Brda; 7 – Stadion Poljud; 8 – Spaladium arena

Spaladium Arena je višenamjenski sportsko-zabavni objekt (dvorana). Ovaj objekt kapaciteta 12 000 sjedećih mjesta zahvaljujući svojoj fleksibilnoj konfiguraciji može se prilagoditi za različite namjene, kapaciteta od 1 246 do 12 339 posjetitelja. Prostor se može koristiti za sportske ili glazbene manifestacije, ali i sajmove i konferencije. Spaladium Arena projektirana je u skladu sa svim zahtjevima i standardima Međunarodnog olimpijskog odbora. Otvorena je u prosincu 2008. godine (URL 19).

„ŠC Gripe“ (sl. 3) je sportsko-rekreacijski kompleks u Splitu kojim upravlja „Javna ustanova športski objekti Split“. Sastoji se od velike i male dvorane. Velika dvorana kapaciteta je oko 6 000 gledatelja te se koristi za razne sportove, koncerte i manifestacije. Mala dvorana može zaprimiti 1 000 gledatelja, a koristi se za razne sportove i koncerte. Kompleks je izgrađen za odigravanje 8. Mediteranskih igara, 1979. godine. Usprkos tako dugoj tradiciji, objekti su i dalje u izvanrednoj funkciji i udomljavaju niz sportova. Mnogi sportovi su pronijeli ime grada i države u svijet preko uspjeha sportaša, koji su na njima proveli sate i sate treninga (URL 20). Osim velike i male dvorane na prostoru „ŠC Gripe“ nalaze se (URL 20):

- dvorana za stolni tenis se nalazi na istočnom dijelu objekta u kojem su smještene četiri dvorane i to na prvom katu odnosno iznad streljane i sastoji se od dijela borilišta i dijela svlačionica
- dvorana za *kickboxing* također smještena u objektu koji je namijenjen za borilačke sportove te se nalazi kao posljednja u nizu od četiri dvorane. Svojom površinom zauzima prostor od oko 220 m²
- dvorana za karate se nalazi prva u nizu od četiri dvorane u zgradi za borilačke sportove „ŠC Gripe“. Svojom dimenzijom je jednaka kao i posljednja dvorana za *kickboxing*
- dvorane za dizanje utega „ŠC Gripe“ se nalaze na zapadnom dijelu objekta u kojem su smještene četiri dvorane te se svom visinom prostire kao jedna cjelovita dvorana. Sastoji se od borilišta, dijela ostava rekvizita, dijela tribine i svlačionica
- dvorana za boćanje nalazi se kao zasebni objekt u „ŠC Gripe“ točnije Stare gripe i to iza objekta u kojem su smještene četiri dvorane (judo, streljana, stolni tenis, dizanje utega). Sastoji se od prostora borilišta odnosno staza za boćanje i svlačionica

Sl. 3. Sportsko–rekreacijski centar „ŠC Gripe“ 1982. godine

Izvor: URL 21

Sljedeći je sportsko-rekreacijski centar „ŠC bazeni Poljud“ (sl. 4) koji se smjestio na sjeverozapadnom dijelu grada Splita tik uz „Gradski stadion Poljud“. „ŠC bazeni Poljud“ kojim upravlja „Javna ustanova športski objekti Split“ nalazi se na prostranoj površini od oko 32 254 m² te se svojim arhitektonskim rješenjem (nalik na val – vitopera pravčasta ploha) lijepo uklopio kako u krajolik Mediterana tako i u namjensku cjelinu (URL 22).

Sl. 4. Sportsko–rekreacijski centar „ŠC bazeni Poljud“

Izvor: URL 23

Olimpijski bazen je smješten unutar samog kompleksa i to na zapadnom dijelu od triju unutarnjih bazena te ima tribine koje su kapaciteta 2 000 sjedećih mjesta. Bazen za vaterpolo je smješten na istočnoj strani unutarnjeg kompleksa bazena te također ima gledalište od kapaciteta 650 sjedećih mjesta. Između olimpijskog i vaterpolo bazena se nalazi bazen za neplivače. Od bazena na športskom centru se nalazi i jedan vanjski bazen sa skakaonicom koji također ima gledalište kapaciteta od 330 sjedećih mjesta te je njega odnedavno moguće koristiti i zimi jer se natkrije balonom. Osim bazena na športskom centru postoje tri dvorane koje se nalaze na donjem zapadnom nivou kompleksa, a to su: dvorana za judo i hrvanje (150 sjedećih mjesta), polivalentna dvorana (330 sjedećih mjesta), dvorana za gimnastiku (192 sjedeća mjesta). Osim tih triju dvorana u nizu u njihovoj neposrednoj blizini se nalaze i dvije dvorane za ples i boks koje su smještene u južnom dijelu donjeg nivoa bazena. Također, postoji i kuglana koja se nalazi na južnom dijelu športskog centra te je pristup do nje s vanjske prometnice koja se nalazi između gradskog stadiona i športskog centra bazeni Poljud. Kuglana je smještena u sklopu kompleksa bazena na Poljudu, a radovi na njevoj rekonstrukciji, koje je financirao grad s 950 000 kuna trajali su dva mjeseca. Riječ je o najvećoj investiciji Grada Splita u sportske objekte u 2012. godini. Uređenjem dvorane deset muških i jedan ženski kuglački klub, u kojima

se kuglanjem bavi preko 200 kuglašica i kuglača, dobili su prostor u kojem će, osim treniranja, moći organizirati službena natjecanja. Kuglana ima šest staza, svlačionice za muške i ženske osobe i poseban WC za gledatelje. Ulaz je s ulice 8. mediteranskih igara – južne strane objekta, a svečano je otvorena 6. veljače 2013. Iznad unutarnjih bazena nalaze se dvije dvorane: dvorana za mačevanje i prostor za badminton. Važno je napomenuti da se u športskom centru nalazi streljana (URL 22).

Veliki potencijal krije i sportski-rekreacijski centar s obzirom na kvalitetu i brojnost sadržaja koje nudi „ŠC Park Mladeži“ kojim upravlja „Javna ustanova športski objekti Split“. Nalazi se u gradskom predjelu Brodarica, a nositelj ŠC-a je stadion Park mladeži – drugi po veličini stadion u Splitu, izgrađen pedesetih godina za potrebe nogometnog kluba RNK Split. Modernije klupske prostorije stadiona napravljene su uoči 8. Mediteranskih igara koje su se održavale u Splitu 1979. godine. Kapacitet mu je oko 8 000 mjesta. Oko nogometnog terena postavljena je nova tartan staza pa se stadionom koristi i Atletski klub Split. Osim glavnog terena, u okviru ŠC-a sa zapadne strane postoji i pomoćni teren s manjim tribinama te još niz malih igrališta, svi s umjetnom travom, te pomoćne klupske prostorije RNK Split. Sa sjeverne strane nogometnog stadiona nalaze se otvorena atletska borilišta gdje se odvijaju sportske aktivnosti bacanje kugle, kladiva, koplja itd. (URL 24).

Bitno je spomenuti sportsko–rekreacijski centar „TC Firule“ kojim upravlja „Javna ustanova športski objekti Split“, u okviru koji se nalazi klupska zgrada, centralno tenisko igralište s tribinama za oko 1 500 gledatelja i malom dvoranom ispod južne tribine koja je namijenjena tjelesnoj pripremi, sedam zemljanih teniskih igrališta bez tribina, dva igrališta s brzom podlogom i polivalentni prostor – igralište manjih dimenzija sa zidom na istom mjestu. U okviru teniskog centra djeluje nadaleko poznata teniska škola odnosno „Tenis klub Split“ (URL 25). Nedaleko od „TC Firule“ (otprilike 500 m) u gradskom kotaru Bačvice nalazi se sportsko–rekreacijski centar popularno nazvan „Baterije“ (sl. 5) po predjelu gradskog kotara naziva „Baterijelo“. Kroz kratak razgovor s gospodinom Jakovom Pavićem (zaduženim za održavanje terena i okoliša) došlo se do informacija o povijesti i razvoju ovog centra. Centar je nastao 80-ih godina 20. stoljeća na inicijativu građana, među kojima se isticao Ivo Duplančić. Isprva su se na tom prostoru nalazila dva teniska terena s brzom podlogom, dva terena za odbojku i dva boćališta. Danas se na prostoru sportsko–rekreacijskog centra nalaze četiri teniska terena (dva zemljana i dva brze podloge – beton), jedan nogometni teren (podloga asfalt-beton) i jedan košarkaški teren (podloga umjetna trava). U međuvremenu je na prostoru boćališta sagrađena stambeno–poslovna zgrada. Centrom upravlja koncesionar „Društvo za športsku rekreaciju Bačvice“. Teniske terene iznajmljuju svojim članovima za 180 kuna

mjesečno. Cijene su prihvatljive, a broj članova velik. Grad Split snosi troškove struje za reflektore. Grad je osigurao sredstva da se 2016. godine na „Baterijama“ i na drugim lokacijama u gradu uredi nogometna igrališta s umjetnom travom (URL 26). Iz posjeta centru je vidljivo da je samo košarkaški teren obnovljen, stavljena je podloga - umjetna trava. Godine 2008. Teniski klub Split uputio je zahtjev Gradu Splitu za obnovu zapuštenih terena na Baterijama te košarkaškog i malonogometnog terena, a dobio bi se moderni centar (URL 27). Taj projekt (sl. 6) nikada nije do kraja realiziran.

Sl. 5. Sportsko-rekreacijski centar „Baterije“

Izvor: autor (23. 8. 2019.)

Sl. 6. Projekt obnove sportsko–rekreacijskog centra „Baterije“

Izvor: URL 28

Osim navedenih javnih sportsko-rekreacijskih centara, u gradu postoje brojni objekti za sport i rekreaciju kojima upravljaju školske ustanove, udruge, sportski klubovi i objekti koji su u privatnom vlasništvu. Od sportskih klubova koji imaju vlastite prostorije i objekte važno je spomenuti jedriličarske klubove poput najstarijeg JK „Labud“ osnovanog 1924., JK „Split“, JK „Mornar“, JK „Zenta“ i druge (URL 29). Nadalje, postoje veslački klubovi koji također imaju vlastite sportske objekte. To su HVK „Gusar“ osnovan 1914. godine i HVK „Mornar“ osnovan 1949. godine (URL 30). Zbog specifične naravi sportova jedrenja i veslanja, plovidbe morem radi treninga i natjecanja, te uskim krugom posjetitelja – važno je spomenuti gradske sportske lučice koje se nalaze u uvalama Baluni, Zenta na južnom pročelju splitskog poluotoka i sportske lučice koje se nalaze u neposrednoj blizini gradskog stadiona Poljud i Marjana. Vaterpolski klubovi u zimskom dijelu godine provode svoje aktivnosti na „ŠC bazeni Poljud“. U ljetnom periodu primjerice VK „Pošk“ koristi gradski vanjski bazen u lučici „Zenta“, VK „Jadran“ koristi vanjski bazen u uvali Zvončac. U blizini Poljuda pokraj sportske lučice veslačkog kluba Mornar postoji vanjski morski bazen koji u ljetnom periodu koriste građani za rekreaciju. Ljeti se također na tom mjestu odigravaju vaterpolska amaterska natjecanja.

Među mnoštvom kvartovskih rekreacijskih objekata izdvaja se sportsko–rekreacijski centar neprofitne udruge „ŠC Brda“ (sl. 7) koji se nalazi u gradskom kotaru Brda. On se sastoji od igrališta za djecu, zatim nogometnog (podloga umjetna trava) i košarkaškog terena (asfalt – beton), dva boćališta gdje se svakodnevno okupi mnoštvo stanovnika starije dobi. Nedavno su obnovljena dva teniska terena (brza podloga – beton). Na prostoru centra postoji

street workout park koji okuplja mnoge zaljubljenike u teretanu i vježbanje na otvorenom. Ovim centrom upravlja udruga „ŠC Brda“ koja funkcionira od 1983. godine. Predsjednik udruge Mato Krolo kaže da su navedene sportsko–rekreacijske sadržaje dobili najviše zahvaljujući Gradu Splitu i gradskom kotaru Brda koji su uvelike pomogli sanirati sportske terene i urediti ih. Bilo je mnogo i donacija, a svi se sadržaji koriste besplatno (URL 31). Nadalje, u Splitu se nalaze još neki sportsko-rekreacijski centri poput „Tenis Kluba Pomak“ u gradskom predjelu u blizini sjeverne luke poznatijem kao Stinice – Kopilica, „Sportsko-rekreacijski centar Kopilica“ (*cageball* tereni), „Sportskog Centra Mertojak - Mačak“ (*cageball* i kuglanje) u istoimenoj gradskoj četvrti u istočnom dijelu grada. Postoje i drugi brojni manji sportsko–rekreacijski objekti u privatnom vlasništvu koji se bave iznajmljivanjem terena i ugostiteljskom djelatnošću.

Sl. 7. Sportsko–rekreacijski centar udruge „ŠC Brda“

Izvor: URL 32

4.6. SWOT analiza rekreacijskih zona Splita

SWOT analiza predstavlja alat korišten kod strateškog planiranja za vrednovanje snaga (*strengths*), slabosti (*weaknesses*), prilika (*opportunities*) i prijetnji (*threats*) uključenih u neki projekt ili bilo koju drugu situaciju koja zahtjeva rješenje. Snage su unutarnji atributi koji pomažu u postizanju cilja. Slabosti su unutarnja svojstva koja su štetna za postizanje cilja.

Prilike su vanjski uvjeti koji pomažu u postizanju cilja. Prijetnje su vanjski uvjeti štetni za postizanje cilja (Hay i Castilla, 2006). U tablici (tab. 2) je napravljena SWOT analiza prema podacima dostupnima na mrežnim stranicama (URL 33) Grada Splita i vlastitim zaključcima.

Tab. 2. SWOT analiza rekreacijskih zona Splita

<p>SNAGE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojanje studija i dokumenata prostornog uređenja • Pristupačnost za pješake i putnike u javnom prijevozu • Velik broj sportskih manifestacija • Dvoranski kapaciteti za vrhunska sportska i kulturna događanja • Povezanost kulturnih i prirodnih baštinskih resursa koji predstavljaju rijetku urbanu kvalitetu, zbog prepoznatljive urbanistička kompozicije prirodne i kulturne baštine u slici (silueti) grada • Povoljan geografski smještaj Splita, povoljni klimatski uvjeti koji omogućuju rekreaciju tijekom turističke sezone i izvan nje 	<p>SLABOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak redovnog održavanja graditeljskog fonda • Nedovoljna pristupačnost za osobe smanjene pokretljivosti • Postojanje sive ekonomije • „Ljudski kapital“ kojim raspolaže Split znatno je slabiji od snage baštinskih i drugih urbanih kulturnih resursa kojima grad raspolaže, što posebno vrijedi za upravljački sloj i političku elitu • Nejasna očekivanja i koncepcija dugoročnog gospodarskog razvoja Grada i uloge turizma • Izostanak integralnog upravljanja
<p>PRILIKE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojanje europskih programa potpore (EU fondovi) • Sređivanje katastra i zemljišnih knjiga • Novi trendovi turističke potražnje i općenito rast potražnje za turističkim uslugama u Dalmaciji 	<p>PRIJETNJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katastar, zemljišnik i popisi javne imovine nisu uređeni što je prepreka za razvoj i sustavno upravljanje i održavanje • Nejasne nadležnosti upravljanja (državno, gradsko, privatno) • Prevelika financijska opterećenja poslovnih subjekata

Izvor: URL 33

5. REKREACIJA I TURIZAM

„Turizam kao složena društveno-ekonomska pojava tipičan je upravo po svojoj višestrukoj funkcionalnosti. Premda se funkcije turizma međusobno isprepleću, ipak ih mnogi autori sistematiziraju u dvije skupine. Jedno su ekonomske funkcije, s pomoću kojih turizam neposredno utječe na privredu i privredni razvoj receptivnih turističkih zemalja. Drugo su tzv. društvene ili, kako ih neki autori nazivaju – neekonomske funkcije turizma. Dok se ekonomske funkcije turizma odražavaju prije svega na povećanje ekonomskog blagostanja turistički receptivnih zemalja, dotle društvene funkcije turizma zajednički doprinose humanističkim vrijednostima turizma. Između mnogobrojnih utjecaja turizma na suvremenog čovjeka možda su najvrjednije upravo njegove društvene ili humanističke funkcije jer humanističke vrijednosti turizma se manifestiraju obogaćivanjem čovjeka novim spoznajama, doživljajima i aktivnostima“ (Čavlek i dr., 2011: 293-294).

Društvene ili humanističke funkcije turizma prema Čavlek i dr. (2011) su:

- kulturna i obrazovna funkcija turizma
- zdravstvena funkcija turizma
- sportsko-rekreacijska funkcija turizma
- politička i socijalna funkcija turizma

„Turistička je dokolica upravo idealna za najšire oblike rekreacije ljudi. Gotovo je svaki turizam ujedno i neka vrsta rekreacije, iako svaka rekreacije nije turizam“ (Cicvarić, 1990 prema Čavlek i dr., 2011, 299). Treba imati na umu da upravo rekreacijske funkcije turizma motiviraju glavninu tokova turističkog prometa, prema tome jasno je da neekonomske funkcije uvelike utječu i na ekonomski razvoj što ga omogućuje turizam. Ako neko mjesto, područje ili zemlja ne pruža istodobno turistima rekreacijske uvjete, onda se ne može očekivati ni da djeluju ekonomske funkcije turizma, pa ni ekonomski razvoj zasnovan ili ojačan putem turizma (Marković i Marković, 1970 prema Čavlek i dr., 2011).

„Rekreacijska je funkcija turizma osobito naglašena u današnjem suvremenom turizmu, koji se sve više zasniva na rekreaciji kao motivu turističkih putovanja. U kombinaciji sa sportskim motivima i sadržajima moguće je ovu funkciju nazvati sportsko-rekreacijska funkcija“ (Čavlek i dr., 2011, 300). „Bliskost i srodnost turizma i rekreacije ogleda se u njihovoj polifunkcionalnosti. Rekreacija, a posebno sportska rekreacija kao i turizam, prema svojim učincima vrši niz funkcija u suvremenom društvu“ (Bartoluci, 1985 prema Čavlek i dr., 2011, 300). Iz sportsko-rekreacijske funkcije razvija se novi oblik – sportski turizam. U definiranju sportskog turizma prisutna su tri pristupa, i to sa stajališta aktivnosti, organizacije sportskog

turizma ili, pak motivacije. Prema UNWTO-u sportski se turizam može definirati kao aktivnosti sportaša, osoba koje se sportom bave iz rekreativnih razloga, gledatelja i putnika, koje poduzimaju u mjestima izvan njihova uobičajena mjesta boravka u razdoblju ne duljem od godine dana, radi sudjelovanja u sportu, praćenju sporta i ostalog odmora motiviranog sportskim i poslovnim razlozima (Studzeniecki, 2003 prema Čavlek i dr., 2011). Nadalje se navodi tko su to sportski turisti – sportaši, osobe koje se bave sportom iz rekreativnih razloga, gledatelji i putnici.

Gibson (2003 prema Čavlek i dr. 2011) definira i predlaže tri tipa sportskog turizma. Prvi je aktivni – putovanje radi sudjelovanja u sportu, drugi je događajni sportski turizam – putovanje radi gledanja sporta i treći je nostalgичni sportski turizam – putovanje radi posjeta sportskim atrakcijama poput stadiona i sl.

Bartoluci (2004 prema Čavlek i dr. 2011) sportski turizam definira kao turizam u kojem je sport glavni motiv putovanja i boravka turista u turističkom odredištu.

Navodi sljedeće oblike sportskog turizma:

- natjecateljski sportski turizam
- zimski sportsko-rekreacijski turizam
- ljetni sportsko-rekreacijski turizam

Pod samim pojmom sportsko-rekreacijskog turizma podrazumijeva se oblik turizma koji je usmjeren na zadovoljavanje čovjekove potrebe za kretanjem, igrom, aktivnim odmorom i zabavom, čime u završnici utječe, putem stvaranja navike aktivnog i svrsishodnog provođenja slobodnog vremena, na očuvanje zdravlja ljudi (Relac i Bartoluci, 1987 prema Čavlek i dr. 2011). Sport generira određene ekonomske učinke koji se klasificiraju kao izravni i posredni ekonomski učinci. Izravni ekonomski učinci rezultat su prodaje sportsko-rekreacijskih usluga na turističkom tržištu, a valoriziraju se kao razlika prihoda i troškova realizacije navedenih usluga. Kao takvi mjerljivi su u svakoj turističkoj ili sportskoj organizaciji. Posredne ekonomske učinke teško je ili gotovo nemoguće izraziti u financijskom obliku. Njih stvaraju turisti kojima je sport glavni motiv dolaska i boravka u određenoj turističkoj destinaciji, sudjelujući u sportskim aktivnostima poput natjecanja, turnira, igara, rekreacijskih programa i slično (Bartoluci, 2004 prema Čavlek i dr. 2011). Posredni ekonomski se učinci manifestiraju kao motivacija za izbor turističke destinacije, produženje turističke sezone, ublažavanje sezonskog karaktera turizma, povećanje izvanpansionske potrošnje, unaprjeđenje raznolikosti i kvalitete turističke ponude i dr. „Jedan od primarnih motiva dolaska u određenu turističku destinaciju mogu biti sportsko-rekreacijski sadržaji kojima destinacija privlači turiste koji možda inače ne bi došli u tu destinaciju (primjerice odlazak na skijanje, jedrenje, sportska

natjecanja i sl.). Ako, pak u destinaciju nisu došli isključivo iz sportskih razloga, prisutnost sportsko-rekreacijske ponude utječe na raznolikost turističke ponude te turisti mogu birati između niza ponuđenih sadržaja (sportskih, kulturnih, zabavnih itd.). Tako se povećava i kvaliteta ukupne turističke ponude jer se ona sastoji od niza već navedenih različitih sadržaja. Smatra se da je motiv sporta i rekreacije zastupljeniji u vrijeme predsezona i posezona te stoga prisutnost ove ponude u turističkoj destinaciji utječe na produženje turističke sezone i u završnici pomaže u ublažavanju sezonskog karaktera turizma. Nijedan od ovih navedenih učinaka ne smije se zanemariti u planovima razvoja turizma nekog područja“ (Čavlek i dr., 2011, 302).

„Razvoj natjecateljskog sportskog turizma prije svega ovisi o ukupnom razvoju natjecateljskog sporta, poglavito najkvalitetnijih sportova u kojima hrvatski sport sudjeluje u međunarodnim natjecanjima. Takvi oblici sportskog turizma najčešće se ostvaruju u većim gradovima Hrvatske poput Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka, ali i u manjim gradovima na moru i u unutrašnjosti. Primjerice, poznati su međunarodni teniski turnir u Umagu i u Bolu na Braču, međunarodne jedriličarske regate u Splitu, Dubrovniku, Rovinju, međunarodni turnir u golfu na Brijunima. Najveće mogućnosti za razvoj sportskog turizma u Hrvatskoj, pruža tzv. ljetni sportsko-rekreacijski turizam, i to poglavito na moru, ali i na rijekama, jezerima, i u planinama. To je zbog činjenice da Hrvatska najveći turistički promet ostvaruje upravo u ljetnim mjesecima. Osnovne pretpostavke razvoja sportskog turizma su odgovarajući sportsko-rekreacijski programi, ali i sportski objekti i sadržaji. Izgradnja teniskih dvorana, kao i pratećih sportskih sadržaja na moru omogućila bi potpunije iskorištavanje turističkih kapaciteta u predsezoni i posezoni. U toplinama bi se određeni sportski programi mogli uspješno kombinirati s nekim programima zdravstvenog turizma, primjerice za rehabilitaciju ozljeda sportaša, osoba koje se sportom bave rekreativno, osoba s invaliditetom, unutar *wellness* programa itd.“ (Čavlek i dr., 2011, 302-303). „Moguće je zaključiti kako bi postojeću sportsko-rekreacijsku ponudu trebalo preusmjeriti prema planovima budućeg razvoja hrvatskog turizma. Treba istražiti koje i kakve sportove turisti žele, osobito kada se radi o sportovima poput golfa, jahanja, sportova na vodi i sl. Dosadašnja iskustva u hrvatskoj, kao i u drugi razvijenim receptivnim turističkim zemljama pokazala su da ulaganje u razvoj sportskog turizma pridonosi unaprjeđenju ukupne kvalitete turizma. Osim toga, istraživanja pokazuju da takve investicije mogu biti profitabilne posebno kod nekih sportskih sadržaja i programa. Ekonomska osnova sportsko-rekreacijskih programa može biti nov izazov poduzetnicima za razvoj sportskog turizma u Hrvatskoj“ (Baroluci i Čavlek, 2007, 107-108).

6. ZAKLJUČAK

Izdvojene rekreacijske zone unutar prostorne strukture grada Splita reprezentativan su dio cjelokupne rekreacijske ponude grada Splita. Analizom pojedinih kategorija rekreacijskih površina – zona dolazi se do zaključka kako su zone u većoj mjeri uređene i izgrađene u prošlom stoljeću. To se najočitije vidi na primjeru sportsko-rekreacijskih građevina u koje se od perioda izgradnje vrlo malo ulagalo. Većina tih objekata izgrađena je za potrebe 8. Mediteranskih igara 1979. u Splitu. Jedino je Spaladium arena izgrađena u 21. stoljeću. Split ima sredozemnu klimu koja je povoljna za bavljenjem sportsko-rekreacijskim aktivnostima u većem dijelu godine. Ljeti kao glavne rekreacijske zone postaju gradske plaže. Glavna snaga rekreacijskih zona u Splitu jest dostupnost i pristupačnost za pješake i putnike u javnom prijevozu. Od slabosti izdvaja se nedovoljna pristupačnost za osobe smanjene pokretljivosti. Glavna prilika za poboljšanje stanja infrastrukture nalazi se u EU fondovima i razvoju selektivnih oblika turizma, dok je glavna prijetnja nejasna nadležnost u upravljanju. Najvažnija rekreacijska zona Splita jest park-šuma Marjan koja je kroz dugi vremenski period bila i ostala jedan od najvrjednijih dijelova prostorne strukture grada Splita. Gradskih parkova nema puno što je posljedica prevelike izgradnje na prostoru grada Splita.

LITERATURA

1. Bartoluci, M., Čavlek, N., 2007: Turizam i sport – razvojni aspekti, Školska knjiga, Zagreb
2. Čavlek i dr., 2011: Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb
3. Filipčić, A., 1995: Klima Splita, Geografski horizont 41 (2), 16-20
4. Grgurević, D., 1998: Povijesni vrtovi, perivoji i parkovi primorske Hrvatske, Parkovi i nasadi, Split, 58-72
5. Hay, G. J., Castilla, G., 2006: Object-Based Image Analysis: Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (SWOT),
https://www.researchgate.net/publication/241624453_Object-Based_Image_Analysis_Strengths_Weaknesses_Opportunities_and_Threats_SWOT
(2.9.2019.)
6. Kušen, E., 2002: Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb
7. Opačić, V.T., Curić, D., Jandras, M., Kutle, K., Marijan, N., Mirt, I., Perković, D., Vodanović, I., 2014: Zaštićena područja kao rekreacijske zone grada – primjer Parka prirode Medvednica, Hrvatski geografski glasnik, 76 (1), 61-87
<https://doi.org/10.21861/HGG.2014.76.01.04> (20.8.2019.)
8. Piplović, S., 2008: Izgradnja Splita između svjetskih ratova, Društvo prijatelja kulturne baštine: Društvo arhitekata Splita, Split, 195-208
9. Vresk, M., 1990: Grad u regionalnom i urbanom planiranju, Školska knjiga, Zagreb
10. Vresk, M., 2002: Grad i urbanizacija, Školska knjiga, Zagreb

IZVORI

1. URL 1: O indeksu osjeta ugone,
https://meteo.hr/prognoze.php?section=prognoze_model&param=osjet_ugode&el=tw_h_opis (30. 8. 2019.)
2. URL 2: Split - Strossmayerov park, <https://visitsplit.com/hr/1245/strossmayerov-park> (30. 8. 2019.)
3. URL 3: Split - Park Emanuela Vidovića, <https://visitsplit.com/hr/1246/park-emanuela-vidovica> (30. 8. 2019.)
4. URL 4: Split - Katalinića brig, Obnovljen 35-metarski Svjetionik "Pomorac",
<http://pogledaj.to/drugestvari/obnovljen-35-metarski-svjetionik-pomorac/> (30. 8. 2019.)
5. URL 5: Split - Sustipan, <https://visitsplit.com/hr/507/sustipan> (30. 8. 2019.)
6. URL 6: Napad na 'Tursku kulu', <https://www.dinaridetrails.org/napad-na-tursku-kulu/> (30. 8. 2019.)
7. URL 7: Povijest Marjana - Marjan park šuma, <http://www.marjan-parksuma.hr/kulturna-bastina/povijest-marjana/> (30. 8. 2019.)
- URL 8: <http://www.marjan-parksuma.hr/vijesti/marjan-proglasen-park-sumom-1964-godine> (26. 8. 2019.)
8. URL 9: Abeceda - Marjan park šuma, <http://www.marjan-parksuma.hr/kulturna-bastina/abeceda> (26. 8. 2019.)
9. URL 10: Botanički vrt - Marjan park šuma, <http://www.marjan-parksuma.hr/kulturna-bastina/botanicki-vrt> (26. 8. 2019.)
10. URL 11: Suhozid - Marjan park šuma, <http://www.marjan-parksuma.hr/kulturna-bastina/suhozid> (26. 8. 2019.)
11. URL 12: Marjan,
http://www.marulianus.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1435&Itemid=19 (26. 8. 2019.)
- URL 13: http://www.marulianus.hr/images/stories/_novi_site/mihalalada.jpg (26. 8. 2019.)
12. URL 14: Plaža Bačvice, <http://www.topdestinacije.hr/plaze-detalji/plaza-bacvice-75> (30. 8. 2019.)
13. URL 15: O kavani, <http://www.kavanaovcice.com/o-kavani/> (30. 8. 2019.)

14. URL 16: Fekalije prijete kupcima...,
<https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/317218/fekalije-prijete-kupcima-na-znjanu-riskira-se-epidemija-meningitisa-a-odgovorni-sute-i-toleriraju-divljanje> (30. 8. 2019.)
15. URL 17: Pročitajte kratku povijest ..., <https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/procitajte-kratku-povijest-znjanskog-platoa-i-kako-ga-urediti-nastao-je-pod-utjecajem-graditeljskog-lobija-/25903> (30. 8. 2019.)
16. URL 18: O nama, <https://www.jusos.hr/o-nama/> (26. 8. 2019.)
17. URL 19: Spaladium Arena, <http://spaladiumarena.hr/o-areni> (6. 9. 2019.)
18. URL 20: ŠC Gripe, <https://www.jusos.hr/sportski-centri/sc-gripe/> (26. 8. 2019.)
- URL 21:
<https://www.kolekcionar.net/photos/2013/04/25/569e68bc81dbf8edf50d875207513865843b4c92.jpg> (26. 8. 2019.)
19. URL 22: ŠC Bazeni Poljud, <https://www.jusos.hr/sportski-centri/sc-bazeni-poljud/>
(26. 8. 2019.)
- URL 23:
http://www.cuvarkuca.hr/repository/images/_variations/b/a/bab1b339cb74049310d11af76f7944f8_content_xl.jpg (26. 8. 2019.)
20. URL 24: ŠC Park Mladeži, <https://www.jusos.hr/sportski-centri/sc-park-mladezi/> (26. 8. 2019.)
21. URL 25: TC Firule, <https://www.jusos.hr/sportski-centri/sc-tenis-firule/> (26. 8. 2019.)
22. URL 26: Bačvice: Mi ćemo vratiti djecu i mlade na Baterije,
<https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/294537> (26. 8. 2019.)
23. URL 27: As u vrijeme krize: tenis na Baterijama,
<https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/30107/as-u-vrijeme-krize-tenis-na-baterijama-fotogalerija> (26. 8. 2019.)
- URL 28:
<https://slobodnadalmacija.hr/Archive/Images/2008/11/25/Split/Baterija/BATERIJE01.jpg> (26. 8. 2019.)
24. URL 29: Popis klubova, <https://www.hjs.hr/index.php/hjs/klubovi> (26. 8. 2019.)
25. URL 30: Klubovi članova Hrvatskog veslačkog saveza,
http://www.veslanje.hr/klubovi_hvs.html (26. 8. 2019.)

26. URL 31: Športski centar Brda, ponos našeg grada,
<http://www.dalmacijanews.hr/clanak/u4b8-na-ponos-svog-grada-sportski-centar-brda#/> (26. 8. 2019.)
URL 32: <http://www.dalmacijanews.hr/files/55e885ec68ae080d008b4eb8/1000> (26. 8. 2019.)
27. URL 33: Plan upravljanja povijesnom jezgrom Grada Splita, 2015,
<http://www.split.hr/Default.aspx?sec=1106> (4. 9. 2019.)

PRILOZI

Popis slika

Sl. 1. Poluotok Marjan.....	10
Sl. 2. Penjalište „Šantine stine“ u park-šumi Marjan.....	14
Sl. 3. Sportsko–rekreacijski centar „ŠC Gripe“ 1982. godine.....	19
Sl. 4. Sportsko–rekreacijski centar „ŠC bazeni Poljud“.....	20
Sl. 5. Sportsko-rekreacijski centar „Baterije“.....	22
Sl. 6. Projekt obnove sportsko–rekreacijskog centra „Baterije“.....	23
Sl. 7. Sportsko–rekreacijski centar udruge „ŠC Brda“.....	24

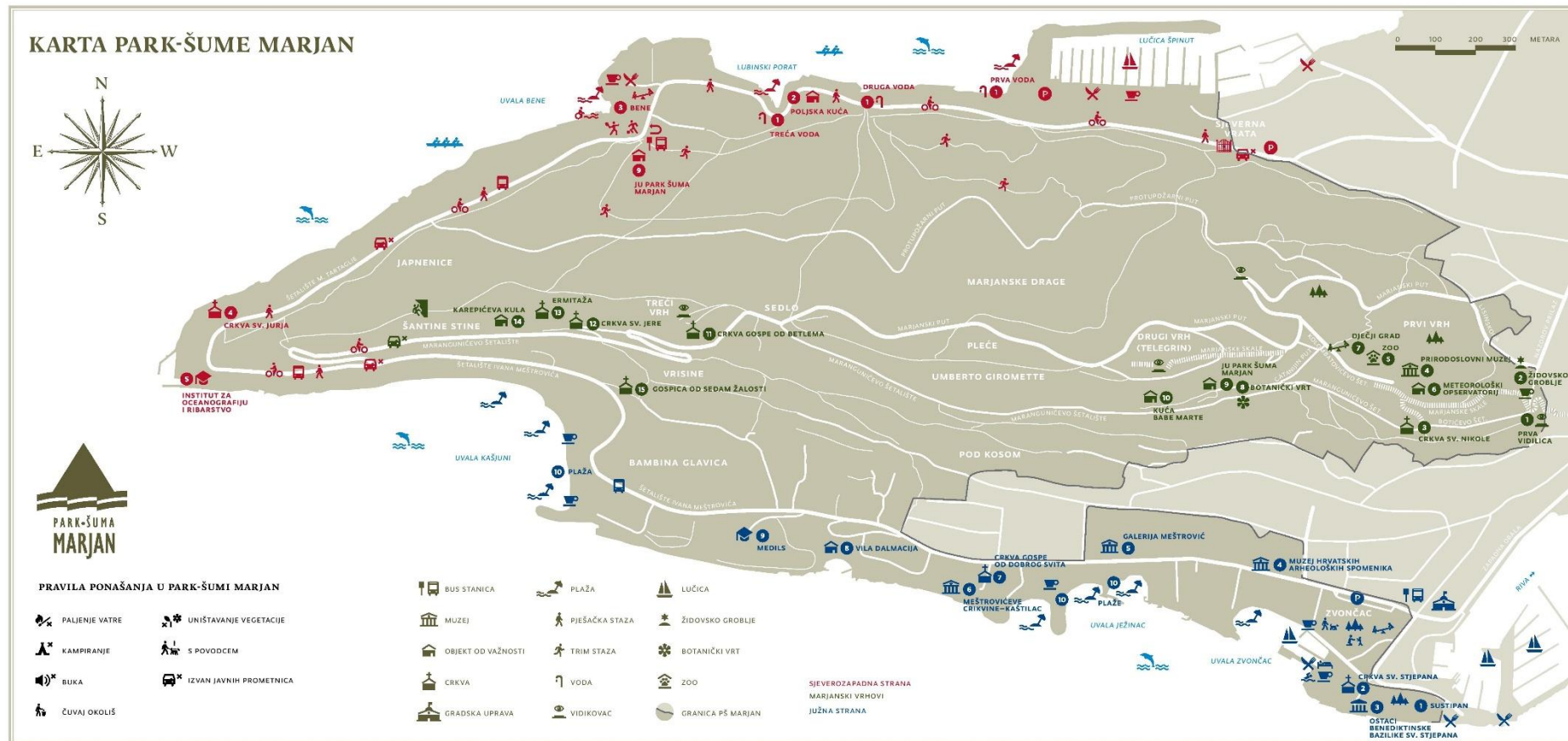
Popis tablica

Tab. 1. Osnovna funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija....	17
Tab. 2. SWOT analiza rekreacijskih zona Splita.....	25

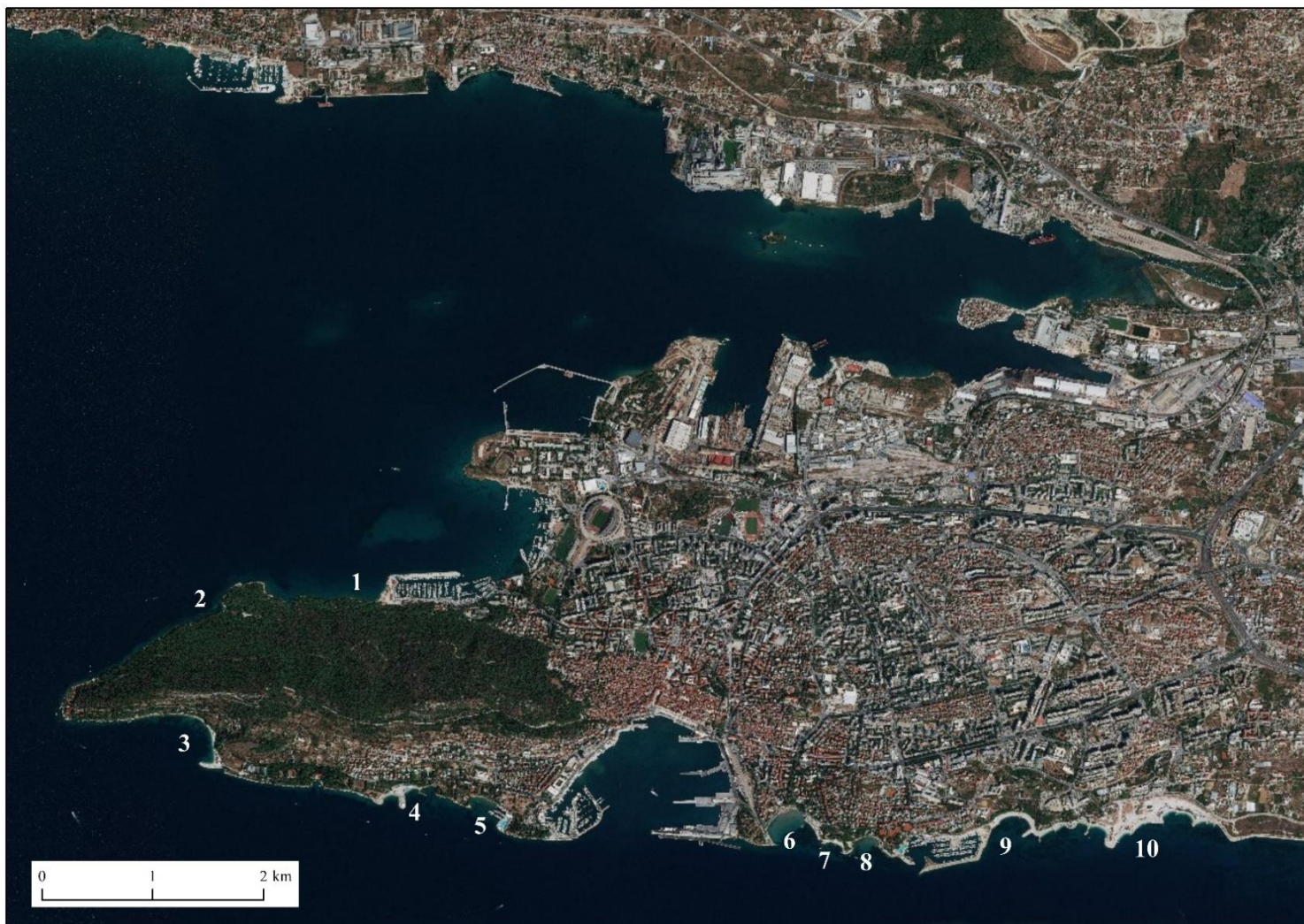

Prilog 1. Izdvojeni parkovi u Splitu
Izvor: autor, ArcMap Imagery Basemap, 2019.

Prilog 2. Karta park-šume Marjan
Izvor: Javna ustanova za upravljanje Park-šumom Marjan, 2012.

Prilog 3. Uvale izdvojenih gradskih plaža
Izvor: autor, ArcMap Imagery Basemap, 2019.

Prilog 4. Izdvojeni sportsko-rekreacijski objekti
Izvor: autor, ArcMap Imagery Basemap, 2019.